

# Vokterhunder i Norge – hvor står vi og hvor går vi?

INGER HANSEN

Planteforsk Tjøtta fagsenter, 8860 Tjøtta

## Bakgrunn

Bruk av vokterhunder som forebyggende tiltak mot rovviltskader på bufe har vist seg å være en effektiv metode i mange land, bl.a. i Sør- og Øst-Europa, i Midtøsten og i USA (Coppinger *et al.* 1988; Green and Woodruff 1990). Vanligst er det at vokterhundene følger sauene på beite i lag med en gjeter, men de kan også jobbe alene med sau i utmarka eller alene innenfor inngjerdete beiteområder. Vokterhundprinsippet bygger på en sterk sosial binding mellom hund og sau som etableres allerede på tidlig valpe stadium. Ved å vokse opp i lag med saueflokk fra seks ukers alder, vil hunden oppfatte sauene som sine flokkmedlemmer, som den vil forsvare om nødvendig (Lorenz and Coppinger 1996). En forutsetning for et effektivt predatorvern er imidlertid at sauene flokker seg - en hund kan ikke være over alt samtidig. Fordi sauene i Norge oftest går spredt i utmarka, er de tradisjonelle metodene å bruke vokterhund på vanskelig å overføre direkte til norske forhold. Dersom vokterhunder skal brukes i Norge, må sauene enten gjetes eller de må holdes innenfor et avgrenset område. Alternativt kan man finne nye måter å bruke vokterhund på som er bedre tilpasset sauenes spredte beitemønster i utmarka (Hansen *et al.* 2002a).

## Hvor står vi?

Tre store vokterhundprosjekter har hittil blitt gjennomført i Norge. I Hattfjelldal har det vært utprøving av vokterhunder på patrulje i beiteområdet sammen med en tilsynsperson (Hansen *et al.* 2002). I Lierne ble vokterhunder prøvd i kombinasjon med gjeting og bruk av nattkve i Lierne (Krogstad *et al.* 2000) og i et tredje prosjekt ble 25 forskjellige vokterhunder brukt på ulike måter fulgt gjennom en tre års periode (Nilsen *et al.* 2003). På oppdrag fra MD er det også skrevet en vokterhundmanual for nye brukere av vokterhunder (Hansen *et al.* 2002b). Tre vokterhundraser: pyreneerhund, polsk owczarek podhalanski og mastino abruzzese er benyttet i de norske studiene. Totalt har fire ulike bruksmåter blitt evaluert:

M1: Vokterhunder brukt alene innenfor inngjerda beiteområder.

M2: Vokterhunder løse på patrulje i et beiteområde sammen med en tilsynsperson.

M3: Vokterhunder brukt i kombinasjon med gjeting.

M4: Vokterhunder alene med sau i utmarka.

### **Metode 1**

Metode 1 har god tapsreducerende effekt og kan redusere tapene ned mot 100 %. Samtidig er vokterhundbruken relativt lite arbeidskrevende fordi hundene kan vokte sauene alene døgnet rundt. Metoden krever imidlertid en total omlegging av saueholdet i de besetninger som har utmarksbasert beitedrift. Beiting på små, avgrensede arealer kan medføre snylteplager og redusert lammetilvekst, med dårlig økonomi som resultat. Dessuten er det et spørsmål om brukeren har tilgjengelige/tilstrekkelige beitearealer til dette formålet. Inngjerdingen i seg selv er også kostnads- og arbeidskrevende. For at hunden skal kunne vokte sauene uten at mennesker er til stede, bør den være godt sosialisert på sau. Hunder som er mer sosialisert på mennesker kan også gjøre en god jobb, men da er det en forutsetning at beiteområdene ligger i nær tilknytning til gården (Nilsen *et al.* 2003).

### **Metode 2**

Metode 2 har noe svakere tapseforebyggende effekt, men har likevel redusert totaltapene fra 12-15 % ned mot "normaltapet" på 2-3 % i egnet område (Hansen *et al.* 2002a). Den store fordelene med denne metoden er at vokterhundbruken er tilpasset den tradisjonelle beitedriften i Norge. Her er det hundefører/tilsynsperson/gjeter som på en systematisk måte sørger for at hunden, som går løs, dekker beiteområdet i løpet av en viss tid. For at metoden skal være effektiv, må hund og fører patruljere området systematisk og frekvent. Beiteområdets størrelse kan derfor være en begrensende faktor. En tommelfingerregel er at én person m/hund (ekvipasje) klarer å patruljere et område på 10-12 km<sup>2</sup>, forutsatt en arbeidsinnsats på 15 timer pr. uke (fordelt over tre økter pr. uke, fortrinnsvis på nattertid). Dersom beiteområdet er større, må enten flere ekvipasjer inn, eller arbeidsinnsatsen pr. ekvipasje må økes. For å effektivisere vokterhundbruken, kan man "snevre inn" patruljeringsområdet ved kun å patruljere de mest skadeutsatte områdene. Dette er forsøkt med godt resultat i Ulvådalen i Rauma kommune. Andre fordeler med denne metoden er at hunden vil kunne hjelpe til å finne eventuelle sauekadavre. I og med at hunden kontinuerlig styres av hundefører, kreves ikke den sterke sosialiseringen til sau. Dette betyr at hunden kan være enklere å kombinere som en vanlig gårdshund.

### **Metode 3**

Metode 3 krever i likhet med Metode 1 at hunden er godt sosialisert på sau. Metoden har meget sterk forebyggende effekt, under forutsetning av at sauene går i flokk. Dette krever kontinuerlig gjeting, bortsett fra når sauene står i nattkve

(Krogstad *et al.* 2000). Den strenge områdestyringen kan medføre redusert tilvekst på dyrene, og grunnet den intensive gjetingen blir metoden svært kostbar. Planteforsk Tjøtta fagsenter anser derfor denne metoden som urealistisk under norske forhold, så framtidig ikke alle kostnader blir dekket av det offentlige.

#### **Metode 4**

Metode 4, hvor vokterhunder blir brukt alene i utmarka, er ikke å anbefale i Norge. Til dette er vokterhundbruken for ukontrollert og det spredte beitemønsteret til sauene gjør voktingen vanskelig (Hansen *et al.* 2002b, Nilsen *et al.* 2003).

### **Hvor går vi?**

Resultatene indikerer at kun de to førstnevnte bruksmåter, vokterhunder på inngjerda beite og vokterhunder på patrulje, kan anbefales under norske forhold.

Bruken av vokterhund i Norge har ennå ikke "tatt av", men det tok også 10-15 år i USA fra den spede introduksjon til vokterhunder ble en suksess. En vokterhund kan imidlertid ikke påtvinges folk. En forutsetning for suksess er at man har interesse for brukshundarbeid.

Bruk av vokterhund er heller ikke noe enkelt tiltak. Det er mye som kan gå galt underveis, både m.h.t. atferd, sosialisering, sykdom med mer. I oppfølgingsprosjektet måtte åtte av 25 hunder avlives grunnet atferdsproblemer (Nilsen *et al.* 2003). Én hadde ikke de ønskede vokteregenskapene, én var aggressiv overfor gjeterhunder, tre hadde skadet sau og tre viste aggressivitet overfor mennesker. Vi trenger også et bredere genetisk materiale å selektere de beste og friskeste hunden fra. Dessuten er det norske lovverket for hundehold meget strengt. Dette kan virke som en hemsko, selv om hunder som vokter sau i dag er fritatt fra båndtvangen. Det er viktig at man under norske forhold velger en rase som ikke har utpreget skarpt temperament. I utlandet har man ikke funnet store forskjeller i vokteregenskaper mellom raser (Green and Woodruff 1990), men pyreneerhund er anbefalt som en grei "nybegynnerrase" bl.a. fordi denne har vist minst aggressivitet overfor mennesker, andre hunder og bufe.

Fordi vokterhunder på inngjerdet beite er et sterkt tiltak, men krever store endringer i saueholdet, anbefaler Planteforsk Tjøtta fagsenter denne metoden i områder med svært høye rovdyrtap – der alternativene er enten å legge om sauedriften eller å legge ned. For at området som skal voktes skal bli så lite som mulig, samtidig som tilveksten på lammene skal bli så god som mulig, foreslår vi at det legges opp til en form for systematisk skiftebeiting. Planlagt skiftebeiting,

beitekultiverende tiltak og et godt snyltebehandlingsregime er avgjørende for å oppnå tilfredsstillende tilvekst på lammene under denne driftsformen.

Vokterhunder på patrulje kan benyttes i de områder hvor rovdyrskadene ennå ikke overstiger 10-15 % (dvs. majoriteten av saueholdet i Norge), og hvor man fremdeles ønsker å basere sauedrifta på utmarksbeiting. Flere kommuner har allerede fått midler over fylkets tilskuddsordning for forebyggende tiltak til ekstraordinært tilsyn i kombinasjon med bruk av vokterhund Reint praktisk ansetter da kommunen eller beitelaget en tilsynsperson med vokterhund for å patruljere et eller flere områder gjennom beitesesongen.

Økonomiske beregninger har vist at ingen av vokterhundmetodene er kostnadseffektive i seg selv, dvs. det svarer seg ikke økonomisk å bruke vokterhund. Men det finnes gode etiske, dyrevelferdsmessige og driftsmessige argumenter for å benytte vokterhund som forebyggende tiltak. For å motivere næringa ytterligere til å ta i bruk vokterhund, mener Planteforsk Tjøtta fagsenter derfor at tiltaket med vokterhunder brukt etter ovenfor nevnte anbefalinger bør få offentlig støtte.

## Litteratur

*Coppinger, R., Coppinger, L., Langeloh, G., Gettler, L. and Lorenz, J., 1988. A Decade of use of Livestock Guardian Dogs. Proc. Vertebr. Pest Conference, University of California, 13: 209-214.*

*Green, J.S. and Woodruff, R.A., 1990. "Livestock guarding dogs: protecting sheep from predators". Agriculture Information Bulletin No 588, U.S Department of Agriculture.*

*Hansen, I., Staaland, T. and Ringsø, A., 2002a. Patrolling with livestock guard dogs; a potential method to reduce predation on sheep. Acta Agric. Scand., Sect A, Animal Sci. 52: 43-48.*

*Hansen, I., Christiansen, F., Linnell, J.D.C. and Andersen, R., 2002b. Vokterhundmanual. En veiledning til brukere av vokterhund som tiltak mot rovviltskader på bufe. Planteforsk Grønn forskning 24/2002, 36 s.*

*Krogstad, S., Christiansen, F., Smith, M.E., Røste, O.C., Aanesland, N., Tillung, R.H. and Thorud, L., 2000. Forebyggende tiltak mot rovviltskader på sau. Gjeting og bruk av vokterhund i Lierne. Sluttrapport 2000. NINA fagrappport 041, Trondheim.*

*Lorenz, J.R. and Coppinger, R., 1986. Raising and training a livestock-guarding dog. Oregon State University Extension Service, Cirkular Number 1238/April 1986.*

*Nilsen, P.A., Hansen, I. and Christansen, F., 2003. Tilpasset bruk av vokterhund – erfaringer fra enkeltbesetninger 2000-2002. Planteforsk Grønn kunnskap 7(6):1-38.*